

Obraćanje prvog zamjenika visokog predstavnika Raffija Gregoriana na sastanku Kruga 99

Zauzimanje stava o vladavini zakona

Dobro jutro ekscelencije,

Dame i gospodo,

Zadovoljstvo mi je biti ponovo ovdje sa vama. Imao sam čast da učestvujem u razgovorima na Krugu 99 prije nešto više od godinu dana.

Prije svega, primite moje saučešće zbog gubitka vašeg cijenjenog člana. Koliko mogu zaključiti iz svega što sam čuo, proživio je više od jednog života za svoje vrijeme i direktno posvjedočio nekim od najdramatičnijih događaja 20. stoljeća, te je doživio i 21. stoljeće.

Sa velikim zadovoljstvom sam prihvatio poziv Adila Kulenovića da vam se ponovo obratim, jer vjerujem da je ovo značajan forum. Nakon što je protekla jedna godina, možemo u novom svjetlu sagledati neka od ključnih pitanja o kojima smo razgovarali prošli put.

Ali ja ću se usredotočiti na vladavinu zakona, kao primjer svih aktuelnih stvari i dešavanja u ovoj zemlji.

Ipak, općenito gledajući, situacija se nije poboljšala u proteklih 12 mjeseci. Naime, politička situacija se znatno pogoršala, usprkos ozbiljnim nastojanjima pojedinih domaćih lidera i međunarodnih zvaničnika da pronađu izlaz iz zastoja.

Civilni diskurs gotovo da je potpuno nestao, dok je političarima i javnim ličnostima podjednako postalo prihvatljivo da koriste najprostiji i najvulgarniji jezik u javnosti, te da izmišljaju najnečuvenije, uvredljive i neutemeljene optužbe u djetinjastom nastojanju da pokažu svojim potencijalnim biračima koliko su opasni.

Bez ikakve kontrole, takvo neprekidno i sve više barbarsko ponašanje tokom dužeg vremenskog perioda ostavit će traga na psihi čak i najobrazovanijih i najrazumnijih među nama. Ali kao što ću ukazati na kraju mog obraćanja, takvo nasilničko ponašanje također proizvodi veoma interesantnu protureakciju, koja bi mogla biti osnova za rješavanje problema ove zemlje i njeno vraćanje na put koji joj je predodređen, kao dio Evrope koja je cjelovita, slobodna i mirna.

Teška dijagnoza

Ali, hajde da najprije sagledamo trenutno stanje stvari.

Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira upravo je okončao još jedan sastanak. Na sastanku održanom u martu, odmah nakon usvajanja ustavnog amandmana za Brčko, postojao je optimizam da bi sličan napredak mogao biti ostvaren u ispunjenju ne samo uslova vezanih za Brčko već i preostalih pet ciljeva.

Naime, u aprilu je Vijeće ministara konačno imenovalo Radnu grupu za izradu popisa državne imovine – apsolutni preduslov za ispunjenje cilja koji se tiče državne imovine. Iako Komisija za državnu imovinu više od četiri godine nije uradila apsolutno ništa, svi smo se nadali da će ovim potezom stvari ponovo krenuti u pravom smjeru.

Bez obzira na pokušaj Republike Srpske u maju mjesecu da potvrdi pred-dejtonske nadležnosti i vrati RS u stanje u kojem nije bila pravno priznata, na sastanku Vijeća za implementaciju mira u junu i dalje je postojao optimizam da bi cilj vezano za Brčko mogao biti u potpunosti ispunjen do novembra te da bi popis državne imovine mogao biti

okončan i politički razgovori o raspodjeli imovine konačno pokrenuti.

Međutim, do septembra je taj osjećaj optimizma zamijenila tmurna realnost da pojedini politički lideri izgleda nemaju interesa da ispune čak i obavezujuće zakonske obaveze. Republika Srpska je nastavila blokirati Radnu grupu za popis imovine, tako da je OHR sam morao napraviti popis; predsjednik Vlade RS tvrdio je da su dokazani ratni zločini bili samo iscenirani skandali; Republika Srpska, koja zajedno sa Federacijom nije ispunila 10 godina stare zakonske obaveze iz Konačne arbitražne odluke za Brčko, ipak je odbacila odluke visokog predstavnika koje za cilj imaju stvaranje uslova za okončanje supervizije; Vlada i Narodna skupština RS potom su dovele u pitanje legitimnost visokog predstavnika, Vijeća za implementaciju mira i Vijeća sigurnosti UN-a; a potom su pokušali sprovesti plan kojim bi nezakonito uništili državni sistem za prenos električne energije, prekršili odredbe konačne arbitražne odluke za Brčko, te ugrozili pouzdanost elektroenergetskog sistema u cijelom regionu.

U Federaciji smo vidjeli ponovljene pokušaje predsjednika da nezakonito imenuje sudije van okvira zakona.

Također smo vidjeli početak do sada nezapamćenih, ali još uvijek neuspješnih, zajedničkih napora Sjedinjenih Država i EU da pomognu da se prevaziđe politička blokada koja traje protekle tri godine, tako što će posredovati u postizanju opsežnog rješenja koje bi omogućilo da se OHR zatvori i EU strukture preuzmu tu ulogu, ali bi također otvorilo mogućnost realizacije Akcionog plana za članstvo u NATO-u i mogućeg kandidatskog statusa u EU.

Drugim riječima, jedini napredak ostvaren u proteklih pet mjeseci bile su akcije međunarodne zajednice.

Dakle, da li je iznenađujuće da je na prošlosedmičnom sastanku Vijeća za implementaciju mira ograničeni optimizam koji je postojao u martu zamijenjen dubokim osjećajem nezadovoljstva? To je ona vrsta nezadovoljstva koju racionalna osoba osjeća kada se suočava sa neracionalnim i neobjašnjivim. Zašto bi uopšte bilo koja *racionalna* osoba odbila ispuniti zakonske obaveze koje donose koristi ili odbila besplatnu pomoć koja za cilj ima da svima život učini boljim?

Pokušao sam odgovoriti na to pitanje kada sam se prošle godine sastao sa vama. Tada sam ukazao da su poticajne mjere u aktuelnom političkom sistemu takve da političari bivaju nagrađeni time što održavaju *status quo*. Kao što je moj prethodnik Larry Butler prokomentirao: političari su više zainteresirani za podjelu bogatstva nego za njegovo stvaranje. Drugim riječima, cilj politike u BiH danas je podjela ratnog plijena, a ne upravljanje i kvalitetna javna politika.

Vladavina zakona - posljednja linija odbrane BiH

Kleptokratski politički sistem, zasnovan na pokroviteljstvu, o kome ovdje govorim, ne spominje se niti traži nigdje u Daytonu (iako međunarodna zajednica sigurno dijeli odgovornost zato što je dopustila da takav sistem opstane). Uprkos brojnim ograničenjima Dayton, politički sistem nije jedno od njih, osim u smislu da je početna slabost državnih institucija omogućila entitetima da ojačaju svoje političke sisteme iz ratnog perioda te da ih potom projiciraju u državnu vladu. Problem se nalazi u nizu zakona kojima se uređuju politika, izbori i sukob interesa i stalna kontrola nad nekretninama koja se nalazi u rukama političkih stranaka. Sve dok ljudi sami ne budu zahtijevali promjenu tog sistema, jedini domaći mehanizam za provjeru njihovog djelovanja ostaje nekolicina hrabrih građana, novinari, nevladine organizacije, tijela za provođenje zakona i pravosuđe.

Da li je onda čudo da oni koji mogu najviše izgubiti reformom postojećeg sistema tako žestoko napadaju one koji pokušavaju primjenjivati zakon ili pak reformirati sistem?

Nigdje to nije očiglednije nego u debati o tome treba li produžiti mandat šačice međunarodnih sudija i tužilaca u Sudu i Tužilaštvu BiH.

Državni pravosudni sistem zasniva se na Ustavu, budući da je država nadležna za međunarodnu i međuentitetsku provedbu zakona. Da bi vršila tu nadležnost, država mora imati ne samo policiju, tužioce i sudove nego i krivični zakon i zakon o krivičnom postupku. Ustavni sud BiH više puta je odbacio osporavanja ustavnog legitimiteta državnih pravosudnih tijela i tijela za provedbu zakona.

Od 2002. godine Sud Bosne i Hercegovine radi na jačanju sigurnosti bosanskohercegovačkih građana i jačanju vladavine zakona. Sudije i tužioci državnog suda istražili su i procesuirali teška krivična djela organiziranog kriminala, uključujući i predmete političke korupcije u oba entiteta. Istovremeno, Sud je procesuirao i niz težkih

krivičnih djela iz oblasti ratnih zločina.

Međunarodna zajednica je osigurala sredstva da se uspostavi Sud BiH i danas financira rad međunarodnih sudija i tužilaca koji su od ključne važnosti za uspostavu i političku nezavisnost Suda.

Uprkos činjenici da ovi zvaničnici dolaze iz drugih zemalja i da ih financira međunarodna zajednica, njih imenuje Visoko sudsko i tužilačko vijeće, a oni rade pod rukovodstvom predsjednice Suda i glavnog tužioca, baš kao i domaće sudije i tužioci.

Više od godinu i po, predsjednica Suda BiH, glavni tužilac i Visoko sudsko i tužilačko vijeće traže od Vijeća ministara i Parlamentarne skupštine da produže mandat međunarodnih sudija i tužilaca na još tri godine. Dva su razloga za to. Prvi, zato što u protekle dvije budžetske godine organi vlasti ne samo da su odbili odobriti sredstva potrebna za zapošljavanje kvalificiranih domaćih stručnjaka koji bi zamijenili međunarodne nego su čak i smanjili postojeća sredstva. To znači da nije zaposlen niko ko bi te ljude zamijenio, a čak i ako bi se sredstva obezbijedila sada, bilo bi prekasno.

Sudije i tužioci nisu kao instant kafa; ne možete samo dodati malo vode pa da budu spremni.

Drugo, prisustvo međunarodnih stručnjaka ne samo da pomaže izgradnji javnog povjerenja u nepristrasnost suda nego pomaže i da se domaći stručnjaci zaštite od političkog pritiska kakav je na sceni posljednje dvije godine.

Međunarodna zajednica zna da ukoliko se pitanja poput organiziranog kriminala, terorizma, ratnih zločina i korupcije ne riješe u BiH, iz teškog iskustva znamo da će se ti problemi proširiti na ostatak regije i šire. Tako da imamo istinski interes da osiguramo da državni pravosudni sistem funkcioniše kako treba. Zato su pitanja pravde i unutrašnjih poslova tako visoko na ljestvici preduslova za liberalizaciju viznog režima kao i za članstvo u NATO-u i EU.

To je također i razlog zašto je u zadnjih 12 mjeseci veliki broj međunarodnih zvaničnika i organizacija u više od 25 različitih prilika izrazio jaku podršku apelu predsjednice Suda i glavnog tužioca za produženje mandata međunarodnih stručnjaka. Među njima se nalaze predsjednik i glavni tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, članovi Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira (SAD, Velika Britanija, Njemačka, Francuska, Italija, Japan, Kanada, Turska odnosno Organizacija islamskih zemalja, zemlja koja trenutno predsjedava EU, Evropska komisija). Produženje mandata podržava i visoki predstavnik EU Javier Solana, visoki predstavnik i specijalni predstavnik EU Inzko, i veliki broj međunarodnih i domaćih nevladinih organizacija, uključujući od nedavno i Amnesty International.

Ukoliko mandat stranih sudija i tužilaca ne bude produžen, sa slučajevima na kojima se radi već mjesecima ili godinama moralo bi se krenuti ponovo od samog početka – svjedoci, uključujući i zaštićene svjedoke, za koje je učešće u ovim suđenjima sigurno krajnje traumatično, morali bi ponovo svjedočiti, nove sudije i tužioci morali bi opet razmatrati dokaze, a sveukupni aparat Suda bi bio preopterećen. To bi uticalo i na prava optuženih.

Između ostalog, to bi značilo da bi rad na predmetima korupcije na najvišim nivoima političke vlasti bio odgođen ili bi se od njih pod političkim pritiskom odustalo.

Uz to, većina vas možda i ne zna da će skoro jedna trećina zaposlenika koji rade na Sudu i u Tužilaštvu kao službenici na pojedinim slučajevima, pravni asistenti, istražitelji i prevodioci takođe napustiti ove institucije i time u suštini u potpunosti onemogućiti rad Suda.

Sasvim je jasno da ništa od ovoga ne bi bilo u interesu građana Bosne i Hercegovine i svi koraci usmjereni na sprečavanje neometanog funkcioniranja državnog suda sigurno ne bi doprinijeli implementaciji mira ni pomogli poslijeratni oporavak Bosne i Hercegovine.

Ko se boji vladavine prava?

Dakle, zašto nije produžen mandat stranim sudijama i tužiocima? Ko bi mogao biti protiv vladavine prava?

Počnimo sa Vijećem ministara. Ministarstvo pravde je bilo nadležno za pripremanje potrebnih amandmana koje su zatražili predsjednik Suda i glavni tužilac kako bi produžili mandat međunarodnim sudijama i tužiocima. Umjesto

toga, ministar pravde koji je više od godinu dana odlagao poduzimanje bilo kakvih aktivnosti u vezi s ovim pitanjem, na kraju je dostavio amandmane kojima se mandat stranim sudijama i tužiocima produžava, ali samo onima koji rade u oblasti ratnih zločina. Vijeće ministara je, uprkos brojnim apelima međunarodne zajednice, na kraju usvojilo tu verziju amandmana.

Poslanici u Zastupničkom domu BiH usvojili su te amandmane u prvom čitanju, ali je na nivou komisije većina članova ugradila dodatni tekst kojim se amandmani usklađuju sa zahtjevom predsjednika Suda i glavnog tužioca, odnosno omogućeno je produženje mandata sudijama i tužiocima koji rade na predmetima iz oblasti organiziranog kriminala, korupcije i terorizma. Nesumnjivo da su zbog straha da bi legitiman i opravdan zahtjev pravosuđa mogao biti usvojen predstavnici jednog naroda u Domu naroda BiH glasali čak i protiv produženja mandata u oblasti ratnih zločina.

Ali zašto? To nije nikakva misterija. Pojedinci koji su glasali protiv ovih mjera dolaze iz stranaka čiji su lideri ili osuđeni, optuženi, ili pod istragom od strane državnih agencija za provođenje zakona. Zakonodavna grana vlasti se može pozvati na «vitalni nacionalni interes» i entitetsko glasanje kako bi zaštitila izabrane zvaničnike od pozivanja na odgovornost od strane pravosuđa, dok flagrantno i otvoreno odbijaju da pravosuđu dodijele sredstva koja su mu potrebna kako bi obavljalo svoje ustavne odgovornosti. A sve to uprkos strankama koje predstavljaju numeričku većinu u Zastupničkom domu koje podržavaju puno produženje. Mislim da ovo nije ono što eksperti za Ustav podrazumijevaju pod «razdvajanjem grana vlasti».

Tako je svrha kontinuiranog političkog napada na Sud i Tužilaštvo sada očita: uništiti vladavinu zakona. Upravo me moj nepokolebljivi stav u odbranu vladavine zakona učinio predmetom zlih *ad hominem* napada. Bez ikakvih stvarnih ili čak na činjenicama zasnovanih argumenata protiv mene, neprijatelji vladavine zakona umjesto toga pribjegavaju izmišljanju informacija i taktici blaćenja. Otuda urote koje uključuju umrle sudije i osobe koje su napustile BiH prije četiri godine. Neprijatelji vladavine zakona koriste kontrolu nad medijima kako bi propagirali svoje laži, znajući, kako je to jednom Joseph Goebbels primijetio, da:

«Ukoliko kažete dovoljno veliku laž i nastavite je ponavljati, na kraju će ljudi u istu i povjerovati. Laž se može održati samo toliko dugo koliko Država može zaštititi pojedince od političkih, ekonomskih i/ili vojnih posljedica te laži. Tako dakle za Državu postaje suštinski važno da upotrijebi sve svoje ovlasti da suzbije neslaganje, jer je istina smrtni neprijatelj laži, i tako indirektno, istina je najveći neprijatelj Države.»

A očekujemo i više takvog ponašanja u periodu pred izbore. To se već može vidjeti u nastojanjima da se 'razvodne' zakoni o sukobu interesa ili u napadima na javne revizore. Političari koji nemaju odgovore za teške ekonomske i socijalne probleme sa kojima se suočava ova zemlja će pokušati zaplašiti građane kako bi ih podržali pričama o nacionalističkom zlu, tvrdeći kao samoproklamirani branitelji njihovog naroda da je zakonska istraga njihovih pojedinačnih aktivnosti jednaka dovođenju u pitanje cijelog naroda. Ovdje se možemo prisjetiti šta je Samuel Johnson konstatirao u aprilu 1775. godine, da je «patriotizam [ili u kontekstu BiH, možda šovinistički nacionalizam] posljednje utočište podlaca.»

Članovi Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira znaju sve ovo, kao i posljedice neproduženja mandata međunarodnim sudijama i tužiocima za dodatni period do tri godine. Ali da li građani Bosne i Hercegovine to znaju?

Čini se da sada znaju.

Oni sada jasno vide da isto tako kako su se oni koji se plaše vladavine zakona ujedinili prelazeći etničke granice kako bi se suprotstavili istoj, da je neophodno da se oni koji podržavaju vladavinu zakona ujedine kako bi je sačuvali. Ali, da li će građani pokazati hrabrost njihovih uvjerenja ili ostati kući na dan izbora misleći da njihov glas nije važan? Neprijatelji vladavine zakona računaju na to. Ako nema vladavine zakona znači da nema ni novih investicija ni novih radnih mjesta, a isto tako to znači pad, a ne porast, životnog standarda. Ako nema vladavine zakona to znači da će vaši snovi o članstvu u EU i NATO-u ostati samo to – snovi. U ovom smislu, ulog na izborima sljedeće godine ne može biti veći. Vrijeme je da se zauzmemo za vladavinu zakona.

Hvala vam.